صاحبه و مالکه مکارم ملا ذکی الله ابن ملا عبد الله

بالالر کتبخانەسینه بولەك

۱۲ نچی کتاب

باقالر بلەن تچقانلر

آرتدروب روسچەدن ترجمه.

ایکنچی باصمەسی.

نجیب دوماوی اثری.

ناشری:

„معارف“ کتبخانەسی

قزانده

КАЗАНЬ,

Электро-типографія „МААРИФЪ“.

1914 г.

I

همه نرسه ترلگان، همه نرسه مای آیینڭ یومشاق ویلی هواسن صولی ایدی. بولونلر یاشاروب تورلی چچکلر ایله زینتله‌نمش، جاینڭ ایڭ قزو وقتلری، قویاش یالطراب چقمش ایدی. اورمان کوک قامشلر آراسنده، صوزلوب کیتکان کوللر وآنلرنڭ تیره‌یوننده اولان صازلقلر اوزلرینه بر تورلی راحت ایله موگایب طورالر — هیچ، طاوش، طن یوق ایدی.

حالبوکه، کیچه‌گنه بو صازلامقلرده، بو کوللرده یاڭغراغان باقا طاوشلرین ایشتسه‌ڭ، یوقسه بتون دنیا باقاسی بونده جیولغانمی؟ دیه حیران قالور ایدڭ. چونکه برسنڭ گنه توگل، بلکه شونده اولان اوچ کولنڭ باقالری - مکتبده‌گی ادب‌سز بالالرغه اوخشاب - شول قدر قاطی باقاقلیلر ایدی‌که، قولاغڭنی طقماساڭ چداب اوزارلق توگل ایدی، حتی بتون آول یاڭغری، بتون اورمان گورلدی ایدی. امابوکون نیک‌در ایسه؟

کول اوستی طبطن، برده طاوش یوق، ایدی. بلمیم باقالر همه‌سی‌ده ئولب بتمشلرمی؟ یاخود تیره‌ن-تیره‌ن یوقوغه طالمشلرمی؟ ایدی. ئه‌یته‌م ایچ شغرداغان طاوشن ایشتلمی، حتی هر کوننی کوزلرین آقایتب، بوطلرین جایب کول اوستنده جایره‌ب یاطوچی باقالرده کورنمی ایدی. کول اوستی‌ده قویاش نوری ایله پیالا کوک یالطراب، قاطق کوک اویوب طبطن قالمش ایدی. بو حاللر برده بوشقه توگل نرسه بولسه‌ده باقالرده بر بر اش بار ایدی.

اوزاق وقت اوتمه‌دی، مونه: ئه‌له نیندی زور قورصاقلی باقالر برسی آرطندن برسی یارغه‌چغاباشلادیلر. وچقغانی بر، صوغه قاراب ات کبک چوگاله‌ب اوطره‌ایدی یکرمی، اوطز بولور چقدیلر؛ اما نیکدر ایسه همه‌سیده صوغه‌قاراب ئللی‌نرسه‌کوتکان کوک حاضرله‌نب طورالرایدی.

مونه، صو آستندن، یه‌میه‌شل وبایتاقغنه زور بر باقا باشن چغاروب یارغه اورمه‌لی باشلادی. بونی کورگاچ بایاغی باقالر — جمعه‌غه حضرتکه کرگاندی سیکروب طروب یول بیرگان موژیکلرگه اوخشاب ایکی یاقغه طارالوب، یرافده توگل یه‌شل اوله‌ن ایله

قابلانمش بر توندهکگه چاقلی یول آچدیلر. یهشل باقا توبتوری شول توندهکگه طابا بارا ایدی. غنیرالنی اوزاتقان عسکر کوك باشقه باقالر همهسیده یهشل باقانی قاریلر همهسینك کوزی یهشل باقاده ایدی.

مونه یهشل باقا ـ تحتگه‌ اوطرغان پادشاه کبی توندهکگه چومهشب، تورلی یاقغه قاراب آلغاچ، قایده بو کولنك باشلغی؟ دیب قچقردی. شول ساعت، بایاغی باقالرنك آراسندن بر بیك یوان قورصاقلیسی آیاق اوچی ایلهگنه سیکره، سیکره توندهك یانینه کیلدیده باشن بر ایکی مرتبه ایوب آلغاندن صوڭ نه بیوراسز؟ خانم، سلطانم! دیدی. یاشل باقا قاطیراق طاوش ایله. کولنك همه یرن اوز کوزم ایله قاراب چقدم، برده یا کارغان نرسه یوق همهسیده ایسکیچه، یتمهسه کول بلطرغیغه قاراغانده بلچراغراق. ینه ئلله نیندی یاط حیوانلرده کورنهدر، آنلرنی نیچك؟ بیلیت ایله کرتهسزمی؟ دیدی.

یهشل باقانك آچولانغانن بلگاچ. باشلق هم باشقه باقالر قورقولرندن در ـ در قالطریلر ایدی.

مونه زور قورصاقلی باشلق باقا بر یاقغه ایکی، اوچ مرتبه سیکروب. ای خانم سلطانم! بیلیت ایله

یوریلر، اما کولنك چیسطه بولماوی بزدن توگل؛ نه قدر طرشساقن چیسطارتوب بولمیدر. بوکولگه ایکی آیاقلی آدملر مونچالا باطرادر، کولنك بلچراقلغی شوندن‌در. اوز طرفمدن بولماغان کیمچیلکلر ایچون عفو قیلسه‌گز بیك زور شفقتگز بولور ایدی، دیدی. باشلق باقا شول سوزنی سویله‌ب بترگانده باشقه‌لری همه‌سی بر آغزدن «بوغضم، بوغضم» دیه‌لر ایدی. ای درست دیگان سوز بولورغه کیره‌ك.

شوندن صوك. یه‌شل باقا آغزن آچوب بایتاقغنه کولدیکی، یوق، یوق، قورقماگز، سزنی‌ده عفو قیلماغاچ کمنی عفو قیلورغه کیره‌ك، سز بیت مینم توغانلرم، رحمت مینی زورلاویکزغه، راحت بولگز، بر نرسه‌ده بولماس همه‌مزده کیك. صفا ایتملی، همه‌مزده بو دنیاده حضورلق وتماشا ایله کون کیچرمه‌لی، فایده عسکرلرگز چقسونلر ئه‌لی؟! آنلرنی صوغشدرب تماشا ایدیك. دیدی.

شو ساعت، بر نیچه باقا چولط ـ چولط ایدوب کولگه سیکرشوب توشدیلر، اوزاق اوتمه‌دی، مونه درکم ـ درکم باقالر یارغه‌اورمه‌لی باشلادی؛ آنلر نهایتسز

کوب، چقغان‌صاین چغالر ایدی. بتون یار باقا ایله تولدی.

کولنڭ باشلغی، خان یانینده کیلوب نرسه‌در لقرداغاج عسکرگه بورلدیڭ، کوره‌ش و یومرق صوغشی دیوب قچقردی. مونه باقالر سیکره، سیکره، بوسی ایله برسی صوغشا باشلادیلر. یه‌شل باقانڭ کیفی آچلدی؛ اول همان قاقا قاقا دیوبگنه تورا ایدی.

باقالر چرق چارق کیله؛ قایوسی طرنی؛ قایوسی قوچاقلاب بورب طاشلی، قایسیلری سیکرب-سیکرب برسن برسی جبرله‌شه‌لر ایدی. خان یانده تاماشه ایدوب طروچی بایاغی زور قورصاقلی باقالر گرچه اوزلری صوغشماسالرده خانڭ خاطرن طابوب، کوڭلن آچدقلری ایچون بولورغه کیره‌ك چداشا آلمیلر سیکروب - سیکروب قویالر ایدی. همده بر پادشاه‌غه قاراب بر عسکرگه قاراب قزق بیت ئه، دیگان توسلی قیلانالر، پادشاه آنڭ صاین کوله ایدی.

II

توش وقتلری یاقنلاشدی. قویاش بار کبك قزوون طاراتقان. هوا غایت اسسی ایدی، جیل برده

یوق، بتون دنیا طبطون، همه نرسه قویاش ایله یلونا، قویاشـده قزونـا ایدی. شول وقت کولنڭ آرغی چیتنده کچکنه‌گنه طچقان بالاسی کورندی. اول صو اچەرگە کیلـگان ایدی. آنڭ ایبداشلری‌ده بار ایدی. لکن ایبداشلری صوری‌امـا بو تچقان بالاسی آب آق ایدی. تچقان بالاسی بورنن صوزب کول صوو ینه تیورب آلدیده، تفو تەمسز دیگان‌در ایندی یالت ایدوب صول طرفقه بورلدی. اول بورلغان طرفـده یراقده توگل چیشمەدن آغوب کولـکه توشه تورغان کچکنه‌گنه یلغه بار ایدی، یلغەنڭ توبنده واقغنه صویر طاشلر آقچه کبك کورنب طورا، صووی غایت صاف، یلغه چلدراب آقمقده ایدی. یلغه آرقلی آوب یانقان، صاری قامشلر اوستندن تچقان بالاسی واقغنه آطلاب کردی‌ده بورنن صوزب اچەرگەده باشلادی. ایبداشلری‌ده اچەلر ایدی. آخرسی صو، بیك تەملی بولغاندر- ازرەك اچـکان صاین باشلرین یوغاری کوتەرب آغزلرین چیتردانب طورالر. وبرسینه برسی قـاراشوب طاغن بورنلرین طغالر، طاغن باشلرین کوتەرب آغزلرین چیتردانەلر ایدی، شوندن یراقده توگل بوطلرین

جایب کول اوستنده بر وچی بر باقا مونه بونلرنی کوردی. هم آیاقلرین بار قوتی ایله تیبوب خان اوطرغان قریغه یونالدی. خان ئه‌لی همان باقالر صوغشدرب تاماشا ایدو ایله مشغول ایدی. بو باقا بیك آشغا، حالی یتکانچه سیکره ایدی. آخرنده پادشاه اوطرغان تحت‌گه یتدی. بو باقانڭ شول قدر آشغوب الوغلرنڭ هیچ قایوسینه حرمت کورگازمی، رخصتسز نیسز پادشاه‌نڭ اوزی یانینه اوق بارووینه، زور قورصاقلی باقالر بیك آچولانوب قاریلر، کوزلرینڭ آغن ایلندرب صالالر ایدی. چابوب کیله ــ کیله باقانڭ تمام حالی بتکان، سویله‌رگه‌ده کوچی قالماغان ایدی. اول پادشاه یانینه یتکاچ.باری، قویرق قوقوقو، قویرق قوقوقودیو بگنه طورا ایدی. پادشاه چرایلرن صیطوب؛ آڭنامیم. ای باشلق! بو نرسه‌لر قوقولدی قارا ئه‌لی مونده، دیدی، شول ساعت باشلق باقا یوکروب کیلدی‌ده خبرچی باقانڭ سوزلرین طڭنی باشلادی. خبرچی باقا همان قوقولدی ایدی. پادشاه چدامادی؛ یه نیلر سوبلی دیب؟ باشلقدن صورادی. باشلق‌ده، بر ایکی مرتبه باشن پچراقغه قدر بوگوب

آلغاندن صونگ: ای خانم! سلطانم! بزنینگ مملکتگه ئلله نیندی یاتی قوشلر کیلدی، دی برسی آق قالغانلری صوریدی. قویرقلری اوزون، یونلری قصقه‌دی، آیاقلری نزک قولاقلری یافراق توسلی،دی.

بایاغی باقا همان قوقولدی ایدی مونه اول‌ده قاقلدی باشلاب: آنلر قاراقلر سلطانم! آنلر قاراقلر. آنلرنینگ کوزلری بیک‌یالطری سلطانم! آنلرنینگ کوزی بیک یالطری، آنلر آغزلرین چپتردەتب سزنی مسقل ایده‌لر سلطانم، آنلر آغزلرین چپتردەتب سزنی مسقل ایته‌لر دیوب سوزن تمام ایتکاچ ئلله نیندی زوراش اشله‌گان کشی کوک قورصاغن کیوروب، مینم بوقدر اوصطالغمنی، همده پادشاه ایله سویله‌شه آلوومنی باشقه‌لر کوره میکان دیب تورلی باقفه قارانغالاب آلدی‌ده پادشاه‌غراق دیب قچقرغان ایدی قورقوندن بر آرشین یاغاغه سیکروب توشکاننی بلمیچه قالدی. پادشاه‌غراق دیب صوغشنی توقتاتماقچی ایدی.

صوغش توقتالدی، صوغش میداننده بیک کوب باقالر آیاقسز قولسز قالغان، وبیک کوبسی ئولب اوک یاطقان‌ایدی. صوغشده یارالانمیچه قالغان باقالر

قوچوق کبك چومه‌شب پادشاه بزنی کوره‌می ایکان،
پادشاه بونلر بیك باطر دیب بزنی اویلی میکان بلکه
میدالده بیرر ئه‌لی دیوب برسندن برسی آلغه
چغه برسندن برسی پادشاه‌غه اوزلرین کورکه‌زه‌سیلری
کبله ایدی لکن پادشاه‌نك کوزی آنلرده توگل،
بلکه اول اوزینك مأمورلری ایله نرسه‌در سویله‌شه
ایدی. مونه پادشاه غیرتلنوب: تیزره‌ك قامانده ایله
بارگز! اگرده یاوز مخلوقلر اولسه بوطلرین قایروب
طاشلاگز! اگرده ایندی یاخشی قوشلر ایکان مینم
حضورمه قوناقغه چاقرگز دیدی. شول ساعت، زور
قورصاقلی باقالر باش اوستی خانم دیه‌رك بر ایکی
دیسته باقا ایارتوب کولگه توشوب کیتدیلر. تچقانلر
مذکور اورندن همان کیتمگانلر ایدی. باقالرنك
کیلگانن کورگاچ مونه صوری تچقانلر قاچا باشلادی
اما آق تچقان بالاسی قاچماگز قاچما، قوناقلرنی قارشی
آلیق مین ایسه‌ن بولغانده سزگه برده ضرر کیلمه‌س
دیوب آنلرنی توقتاتدی. صوری تچقانلر قورقوارندن
در، در قالطریلر ایدی. قورقماسلقده توگل ایدی.
چونکه باقالر کوزلرین تورغزوب، ماگفایلرن تره‌ب

ئلله توسه اشلرگه کیلگان توسلی غیرتله‌نوب کیله‌لر ایدی. باقالر یاقنلاشقاچ آق تچقان بالاسی سوزگه باشلاب: افندیلر! رخصتسز صووگزنی اچدیکمز ایچون بزنی آچولانماگز! کون بویی آخوطاده یرو سببلی بیك صوصاغان ایدك. صوراب طورورغه بوگزده کورنمه‌دی. صوسز ئوله‌رحال یوق. آخرنده سزنك مرحمتگزگه شانوب اچرگه‌باطرچیلق ایتدك. شول قدر ته‌منی‌صو آصراغانگز ایچون قلبم ایله رحمتلر اوقیمن. یاشاگز حرمتلو باقالر، یاشاسون سزنك باشلقگز دیدی. طچقان بالاسی شول سوزلرنی سویله‌گانده باقالر برسینه برسی قاراشوب بونیندی یاخشی حیوان ایکان اوزی قایسی نسلدن ایکان، صوراگز دیوب تورتوشه‌لر ایدی. آخرنده برسی آلغاراق چغوب: ای حرمتلو قوناقلر! صوومز اوخشار ایسه‌تله‌سه‌کز کوبمی اچیگز. سزنك کوك ملایم هم یومشاق سوزلی قوناقلر اوچون بولماغانده بوقدر صونی کملر اوچون آصریق؟ لکن عفو ایدگز، سزنك مونده کلدیکگزنی بزم پادشاه‌مز کوردی ونیندایین حیوانلر ایدیکگزنی‌ده صورارغه قوشدی. اگرده ممکن بولسه‌اوزگزنك کملر ایدیکگزنی صورار ایدم. دیدی.

آق طچقان-: رحمت التفاتگزغه مین اوزم دنیانك ایك زور پادشاهلرندن اولان بر شاهنك بالاسی من اسمم (نه‌زك آیاق) فامیلیام (اوزون قویروقف)در. وبونلردن باشقه‌ده لقبلرم کوبدر. باقا ینه سوزگه باشلاب: بزنك پادشاهمزده بیك عقللی هم بلگچ انصافلی آدمدر، سزلرنی اوینه قوناقغه چاقررغه‌ده قوشمش ایدی. اگرده خاطرگزگه بیك آغر طیولماسه پادشاهم حضورینه سزلرنی دعوت ایدر ایدم؛ دیدی. آق طچقان: بیك گوزه‌ل پادشاهگز ایله کورشه آلوومه کینه‌ندم، آنك التفاتینه مگلرچه تشکر ایده‌من، دعوتگزه‌باش اوستی؛ باراچقمن یاکه ایدهگز برگه بارایق، لکن توغانلر صو ایله دگل، بزلر قریدن ئه‌یله‌نوب باراچقمز؛ بزنك ایشکا کلرمز یوقدر، دیدی.

III

خان طرفندن کوندرلمش وکیللر — قورصاقلی باقالر قایتدی. کوننك توسی آزراق بوزلمش تورلی یاقدن آق بولوطلرده کورنگالی ایدی. قبله یاغندن

یومشاقغنه جیل چغوب قامشلرده خشطر ــ خشطر ایته‌لر، کولنڭ اوستیده‌واقغنه دولقنلر أیله چوارلانمش ایدی. باقالر همه‌سی طچقانلر کیله‌چك یاقغه قاراب قوناقلرنی کوته‌لر، قایسیلری باقاقاق دیوب اوزوب اوزوب گنه قچقروبده قویـه قایـیلری قغوم، قغوم دیوب آنلرنی توقتانالر ایدی. قچقرشما کز کیله‌لر دیگان سوز بولورغه کیره‌ك. چنلابك طچقانلر یاقنلاشمش، سازلامقلی تونده‌کلر آراسندن بورولاــ چابوب کیله‌لر ایدی. مونه‌نه‌زك آیاق اوزون قویرقف اوزینـك ایبكشلری ایله خان یانینه یاقنلادیار، خان همان اوزینڭ یاشل تختنده غایت الوغلانب اوطرا، تیره یونی باقا ایله طولمش، قایده قاراساڭ آنده باقا توشی کورنه‌ایدی. خان‌نڭ یالطراوقلی کوزلری وطاماق آستینه صالنوب توشکانی، آلاقولا أیتلری همده اوزینڭ یامیاشل تومك اولوب آرقاسندن قابقارا پلاصا کوك نرسه‌نڭ کورنب طرووی اوزون قویرقفنی بر آز شیکـگه توشردی. اوزون قویروقف: بو نیندی ایکان؟ یاخشی میکان یوقسه‌بیك یاوزمی ایکان؟ برنی‌ده‌اشلر حال یوق. ئلله کیری کیتوب قاچیه‌می ایکان دیوب تورغانده، مونه

باقالرنڭ خانى بيك ماطور طاوش ايله: ئەيدەڭز، حرمتلو قوناقلر، خوش كلديگز مرحبا، قاى يراك بولاسز، اوزڭز كم سز، ئەتكا ڭز كم، ئەنكا ڭز كم، نيچك بزنڭ كولگە توغرى كلديگز؟ مين اوزم بيك عظمتلو پادشاەمن، مملكتم بيك كيك نيچە ييردە مستملكاتمدە باردر، پايتختم صابصارى چچكلر ايلە مزين (فەق آياق) يافراقلرى آستندە اما قشقى دۋاريسم تيگرمەن صو بايى توبندە؛ ياخشيلرغە ياخشيمن، يامانلرغە يامانمن نەقدر عظمتم اولديغنى ياخشى آڭنا ڭزدە مين صوراغان سؤاللرغە توغريغنە جواب ويرڭز، مينم ايڭ سويمەگان نرسەم يالغانچيلق در، حكومتمنڭ ايڭ قاطى جزاسى يالغانچيلرغەدر، توغرى هم درست سويلەگان كشيلر هر وقت ميندن ياخشيلق كوورلر هم بولەك وميداللرغەدە مستحق اولورلر، يەڭز ايندى قوناقلر توغريغنە سويلەڭز ديدى. خاننڭ ملايم سوزلرين ايشتكاچ طچقان بالاسينڭ قورقووى بتوب كيڭ كوكرەك ايلە اوشبو سوزلرنى ئەيتدى: سز عاليجناب حضورندە كشى يالغان سويلرمى صو؟!! اللەصاقلاسون، رحمتڭ افندم التفاتڭزغە، مين اوزم دەبيوك پادشاەنڭ بالاسى

مین مونه اوشبو مینیسترلر ایله آخوطاغه چقمش ایدم، کون غایت قز و اولدیغندن سز مرحمتلو شاه‌اعظمنك شفقتینه طایانوب کولگزگه کیلدك هم طویغانچه صووگزنی اچدك، طرفگزدن کوندرلمش وکیللر حضوریگزغه دعوت ایتدی. بزده مجلسگز ایله مشرف اولمق اوچون باش اوستی دیه‌رك کیلدك، سزنك ایله کورشه آلوومه شکرلر اولسون، اوزگزنی همده بارچه رعیه‌گزنی الله تعالی آفتلردن صاقلاسون دیدی.

تچقان‌نك اوشبو سوزلرندن باقانك کیفی کیلوب: های مبارك ذات ایکانسز افندم. سزنك مونه کلیوگزده مینم اوچون بیك زور شادلق بولدی. مین پادشاه‌لرنك حاللرین صوراشرغه بیك یاراطامن، صولك نیچك؟ مملکتلرده طنچلقمی، یرلرگز کوبمی، عسکرلرگزده باردر ایچ. آنلری موندی صوغش خبرلری یوقمی، اوزگزده معارف — علم اوقو مسئله‌سی نیچك یورتله خلق اوقیمی، اوزگز قایده تربیه آلدیگز؟ دیه بر یولی ئلله نیچه سؤالنی تزوب چقدی. چنلابده آنك کیفی افراط کیلگان، حتی تحتدن‌سیکروب توشمش ایدی.

آق تچقان ینه سوزگه باشلاب بتون دنیاغه بیاطرلغی ایله مشهور اولان ئه‌تکام زور پادشاه‌در.

آنڭ قولی آستنده ئلله‌نیچه مملکت، ئلله‌نیچه شهرلر باردر. اوزبیکنڭ پایتختی کلات، قطعه‌سنده، لار، اسملی شهرنڭ آستنده‌در. گرچه اوزی یاشره‌ك زمانده یرلری اول قدر کوب اولماسه‌ده اوزبیکنڭ ـ اوڭغانلغی هم اوتکن تشلیلگی آرقاسنده مملکتنی بیك کیڭایتمش وزور ایتمشدر، صوغشوب آلغان یرلری جمله‌سندن: ایکی چارلاق بر ایده‌ن آستی، همده قلداقوای قطعه‌سینڭ یارطی ئولوشیدر بو یرلر غایت ایرکن هم هوالری گوزه‌لدر، خصوصا قلداقواینڭ بزگه تیگان اولوشنده ایگونلك هر وقت بولوب طورمقده‌در. بونلردن باشقه کوبدن توگل گنه بز سوت بازیده ئه‌تکامز اداره‌سینه کردی. اول سوت بازی دیگان بیرده زور کوللرکه، مای طاولرینه، بیك بایلقدر. آنداغی ارمچك صحرالری شول قدر گوزه‌لدرکه بزگه کلگان قوناقلر آنی طماشا قیلورغه بارمی قالمایدر کوللری عادتی صودنغنه دگل بلکه سوت، قاطق هم ئالله نیندی ئه‌چکلتم توچکلتم ته‌منی نرسه‌لردن حاصل اولمشدر. لکن هواسی اول قدر یاخشی توگل؛ هواسی صالفوندر حتی جای کونلرنده قار ارمی هم بوزلری یومشامیدر. سوت کوللریڭ

توبینه یتکان کشی یوق، نی‌قدرلی اچسه‌گده همان کیمیمی خدانك رحمتی ایله آرطاغنه طورادر. کوللری توبسزدر دیدی. تچقاننك سوزینه‌حیران بولوب طروچی باقالر برسینه برسی: بزنك تیگرمه‌ن آرطنده‌غی کول‌قدر بار منیکان دیه‌لر ایدی.

باقالرنك خانی: های بارك الله مخدوم یه تربیه‌گز تورسنك همده طنچلاق وصوغشلرگز حقنده سویله‌وگزنی اوتنه‌من دیگاچ اوزون قویروقف ینه سوزگه باشلاب گرچه اوزم یاش بولسامده تربیه‌چی خاتون غایت ماهر هم عالمه اولغانغه بایتاقغنه علم‌ده آلدم هم‌هنرلارده بله‌من. اون بولمه‌سنده چوموب – چوموب اوینارغه میندن اوصطا نچقان یوقدر. همده مای کومچلرین تیشوب مای کومچلری اچینه ایو یاصارغه بله‌من. شاکرد بالالرنك قایده بولسه شونده قویب قالدرمش کتابلرنده بایتاق‌غنه اوقیغانم باردر. مینی تربیه قیلوب اوستروچی خاتون کیبه‌ن آستی دیگان مملکتدن نیندیده بولسه برر صوغشده ایرندن طول قالمش غایت گوزه‌ل خاتوندر. اول کیبه‌ن آستی دیگان مملکتنك حاضرگی کونك بزنك ئه‌تکامز ادارەسنك در،

چونکه کوبدن توگل ئەتكامز یاش خاتونلقغه بر شاهنڭ قزین آلمش ایدی. اول قزی آرتندن یعنی یەش ئەتكامز آرطندن پر یدان اولارق ئەتكامزگه شول کیبەن آستن بولەك ایتدی. شول کوندن باشلاب کیبەن آستیده بزنڭ ادارەمزدەدر.

ای افندم! طنچلق یاغندنده سویلەگز دیەسز، اول ننندی طنچلق بو دنیاده طنچلق بارمی صوڭ؟ مین اوزم یاش اولسەمده همان آوده یروسببلی بیك کوب حكمتلر اویرەندم، قاراگز ایندی صارقلر ایله اولەملرگه نرسەیتمگان هر وقت بر برسی ایله صوغشوبقنه طوراایچ، ئەصارقلرغه بوریلر. نیچك قاریلر آنسون اوزگزده بله تورغانسزدر، هم بوریلر ایله اتلرده هر وقت ارژایبقنه یوریلر توگلمی صوڭ؟ بو دنیاده کشی دشماندن طنچ بولورمی.

بیلەگلی بزنڭده دشمانلرمز باردر. لکن بزنڭ دشمانلرمز غایت کوب هم برسندن برسی اوصال وحیلەلی لردر. آوغه چقساق یابالاق اسەلی دشماندن خوف بار: اوز مملکتمزده یورگاندەده امین لك یوق؛ ئللـه نیندی سیبیر یاغندن کیلوب ایلەشکان ماچی اسەلی یرتقچ هر وقت کوزلەبکنه طورادر. اما اوصال اما اوصال ایندی

قهر توشکری، الحمدلله شکر بوکونگه قدر آنڭ طرناغندن خدای صاقلادی. موندن صوڭ ده صاقلاغای ایدی. سز حضرتلرنڭ ده آمین دیووب اوتنه من؛ چونکه اول یرتقچ جیکسز باطر، چیکسز اوصالدر. بارندن ده خوفلی بارندن ده اوصال هم حیله لی ینه بر بیك قورقنچ دشمانمز باردرکه یورگانده کورساڭ گویه طاو کیله دیه بلورسڭ اوزلری شول قدر زور آیاقلری باغانا کبك در بزلر اوز آرامزده بونلرغه دیو په ری بی دیوب یورته مز اما چن اسملری «آدم» در. باشلر ینه شیطان تو کورگان کوك زهنلیلر؛ بلمه گان حیله لری یوقدر، مونه بره ر تورلی حیله لرون سزگه ده سویلیم سزده حیران قالورسز دیدی. بووقت همه بافا بر آوزدن سویله- سویله افندم دیه باقاقافلاشدیلر.

طچقان بالاسی ینه سوزگه باشلاب. بوقوگدن طوروب استراحت اوچون اورامغه چققاچ نی کوزڭ بله کوره سڭ مونه نه ق اورام اورطاسنده ایس کیترلك ماطور ایو یاکه دڤاویس صالنغان بولادر. اول دڤاریس شول قدر گوزه ل بولادرکه حتی استینالری ئلله نیندی شاقماق شاقماق قیلوب زینتلنمش هم طشندن اچی، اچندن طشی کورنب یالطراب یاطادر.

مونه بزلر شول ایونی تماشا قیلوب تیره بویندن قاراب یورگانده طاغن بر عجب که اوچریمز؛ ایونك اچینه‌هر تورلی مایلی کاتلیت‌لر ایله طابن‌ده حاضرلنمش ایمش. الله بیرگان نعمتنی تناول قیلمیچه یارامی. بیلگلی بزلرده‌بو گره یوگره‌دۋاریس اچینه کره‌مزده‌صوغشاصوغشا کاتلیت‌لرنی طارتقالارغه باشلایمز. یاالله اوزك صاقلا، شول وقتده مونه‌شاب ایتکان‌بیك‌قاطی طاوش ایشوتله بونی حال؟ دیب تورلی یاقغه قاراساق نی‌کوزك برله کوره‌سك دۋاریسنك ایشکی بیکل‌نگان، بر قایدانده چغارغه اورن یوق، آنده بارب تورتوله‌مز موندە کیلوب تورتوله‌مز لکن همه‌سی بوشقه... تچقان‌شول سوزنی ایتکانده باقالر چداماڈی قاقاقادیب کولشورگه توتوتوندیلر. لکن‌خان‌کوزینك آغن ئه‌له‌ندرب غراق دیه قچقرغاچ باقالر توقتادی. هم‌تچقان یالاسینه‌قاراب. یه افندم شوندن صوك دیدی. تچقان بالاسی بر آز اوپکه‌له‌ب. خدای‌غه شکر مین اوزم آندی بلاغه اوچراغانم یوق، مربیه‌منك غایت زکی‌لگی آرقاستن آندی‌خوفلی اورنلردن بیك‌صاقلانامن. شولای بولسه‌ده بروقت اوچرامش ایدم. لکن اوزم کرمه‌دم ایبك‌شلرم همه‌سی کروب کاتلیتلرنی‌تناول‌ایلرگه باشلاغانلر ایدی

مونه ایشك یابلوت همه‌سی‌ده ایوده قالدی. مین نیچال
بولوردیه قاچوب بر تیشك‌دن قاراب طورا ایدم، مونه
کله‌ت ایشکی آچلوب دیو په‌ریی کره باشلادی. هم
بایاغی ایونی کورگاچده. ئه‌هه! اله‌کدیگزمنی یاوزلر
دیه قولینه‌بر طاش آلدیده ایونك ایشگن صزقغنه آچوب
سز ئه‌لی چغکز دیدی. مسکین بزنك تچقانلر قوطولامز
الله‌غه شکر دیب‌در ایندی، یوکروب کیلوب ایشکـگه
باشلارن، طقغانلر ایدی؛ مونه‌بایاغی کشی‌طاش ایله
باشلارینه کیره‌کمی ایزب بتردی. مسکین گناه‌سز
طچقانلرنك ئولم آچیسی ایله ایمان ایتکان طاوشلرین
ایشتکاچ ایرکلی ایرکسز کوزمدن‌یاشلرم آغوب کیتدی
دیگانده باقالر بیك عجبسنوب تچقانغه قاریلر ایدی.
تچقان‌ینه‌سوزگه‌باشلاب. اولغنه‌ده توگل‌اول‌قبیح‌لرنك
ینه بر حیله‌اری باردرکه اگرده اول حیله‌لرون اشله‌
سه‌لر بتون‌رعیه‌مزنی بر یولی‌قروب‌بترر گه‌ده‌کوچلری
یته‌در دیدی. باقالر زنهار سویله‌دیب باقاقلادیلر.
اوزون‌قویر وقف-تمام‌بز یوری تورغان‌یولغه قاباروب
تورا تورغان وافغنه کومچلر قویلمش اوله‌در. طوی
آشلری کوك قیلوب اول کومچلرنك اوستینه شیکر
اوغمیده سیلبلمش، کومچدن‌چقغان ته‌ملی ایسلر بتون

ایده‌ن آستن ترلته، بتون ایده‌ن آستی خوش نعمت ایسی ایله طولادر. طشدن‌عنه قاراغانده اول طوی نعمتلرون آشاو هیچ برخوفسز کورنه‌در. چونکه، سحرلی ایشك یابلور دیه قورقار ایدك اول کومچلر ایو اچینه دگل بلکه شر یالانغاچ قویلادر. برمنك خلق‌غایت‌خوش طبیعتلی، هم آچق کوڭللی، برنرسه‌دن‌د شیکل‌نمی‌تکلفسزلردر. سحرلی‌ایو اچینه کروب آشارغه باطراق قیلغان کشی شبشرده یاتقان نعمت‌نی تناول ایتمه‌سونمی؟ بیلگلی کورو ایله‌کیمر ر.گه‌ده یابوشالر، اهم تویغانچه آشاب راحتله‌نب کیته‌لر؛ مونه بروقتنی بزنك یایتاق‌غنه عسکرمز آی نان ته‌منی ایدی بال کبك گل‌مایغنه ایدی. مین تویغانچه آشادم سین کوبمی آشادك دیه سویلشوب ماقتانوب یوریلر ایدی. آنلرده شوندی طوی آشینه اوچرامشلر هم قارنلری ششکانچه آشامشلر ایمش. مینی تربیه قیلوچی خاتون بوخبرنی ایشتکاچده یغلی باشلادی خراب بولامز، مونه آزرافدن کوررسز خراب بولامز دیه‌ایدی. چنلابده اوزاق اوتمدی مونه تچتانلر بوطلرین یوقاری کوتارب آوناب چیناشا باشلادیلر؛ اچم‌بورا، چم یانازنهار صوصودیه قچقرالر ایدی. صوکیتروب

اچرگان صاین حاللری آورایب آنك صاین تەگەریلر آنك صاین صوصو دیە قچقرالر ایدی. مونەییتمەسە بونلرنك مافتانوب یوروون ایشتکاچ ایکنچی هم اوچنچی بولك عسکرلردەشو لطوی آشینەکیتمشلر ایمش، آنلردەقایتدی مونە طاغن قایغی، مونە آنلردە بایاغی حالگە توشدیلر دیگاندە خان صبرسزلانوب صوگندن نی بولدی دیدی.

تچقان: صوگندن نی بولسون همەسیدە آیاقلرین یوقاری کوتەروب قورصاقلری طاش کبی قاتوب ئولدیلر. خدای کورگازماسون شول قدر ترتیب سزلك بولدی کە ایسمە توشسە حاضردە یورەکلرم تترەب کیتەدر. اوچ دورت بولك باطر عسکرلرمزنك همەسی بر یولی هلاك بولو ویغنەییتمەگانینە مملکتمزگە شول قدر تەمسز قباحت ایس طارالدیکە حتی ئەزگنە بورنغە کرسەدە مطلقا چیرلەتە ایدی. آخرنك اول ییردن کوچوب ایکنچی ایدەن آستنە بارب طورا باشلادق وبیك کوب زمانلر عسکرسزلك ایلە جفا چیکدك دیدی.

هم نوسەدندر قورقنغان کبی تورلی یاقغە قارانغالی باشلادی. کوك یوزندە قارا بولوطلر طاو کبك ایشلوب ایشلوب آغالر ایدی. جیل غایت قوتلەنگان، کول قریندەغی زور طاللر شاوگر ایدوب طالپنالر،

قویاش ئەللەقاچان بولوطلر ایلە کوملوب کون یوزی ایکندی آخشام آراسی کوك قارانغیلانغان ایدی. کول اوستندە آق باشلی دولقنلر برسی برسینە أطلانوب قوشالر، اورمان کوك قامشلق ئللە نیندی طاوشلر چغارب ژوولدی ایدی. مونە کوك کوکرەب یاغموردە شبرداتا باشلادی. آق تچقان عظمتلو خان یاشل باقا ایلە صاو بوللاشورغەدە اولگرە آلمادی اول اوزینك مینیسترلری ایلە تونلکلر آراسندن یلان کوك بورلوب بورلوب چابا ایدی. یاغمر تورغان صاین قوتلەنە کوك بر توقتاوسز گورلدی ایدی. باقالردە صوغە توشوب بتمشلر تیك قایسیلری غنە قامش توبندن برق برق دیە برقلدی ایدی. اول وقت تچقانلر ئەللەقاچان آقولچە آستینە اشقلانمشلر هم برسینە برسی: طاش یاوا ایچ، قارا ئلی نیچك طاش یاوا دیوب عجبسنوب سویلەشەلر ایدی.

صوك.

نیندی قزق اوشبو بولەك آکلیسزمی؟
کیبتکە طاغن چابوب بارمیسزمی؟
آندە بیت طولوب یاطا شوندی قزق
بولەکلر، بارسندە آلمیسزمی؟